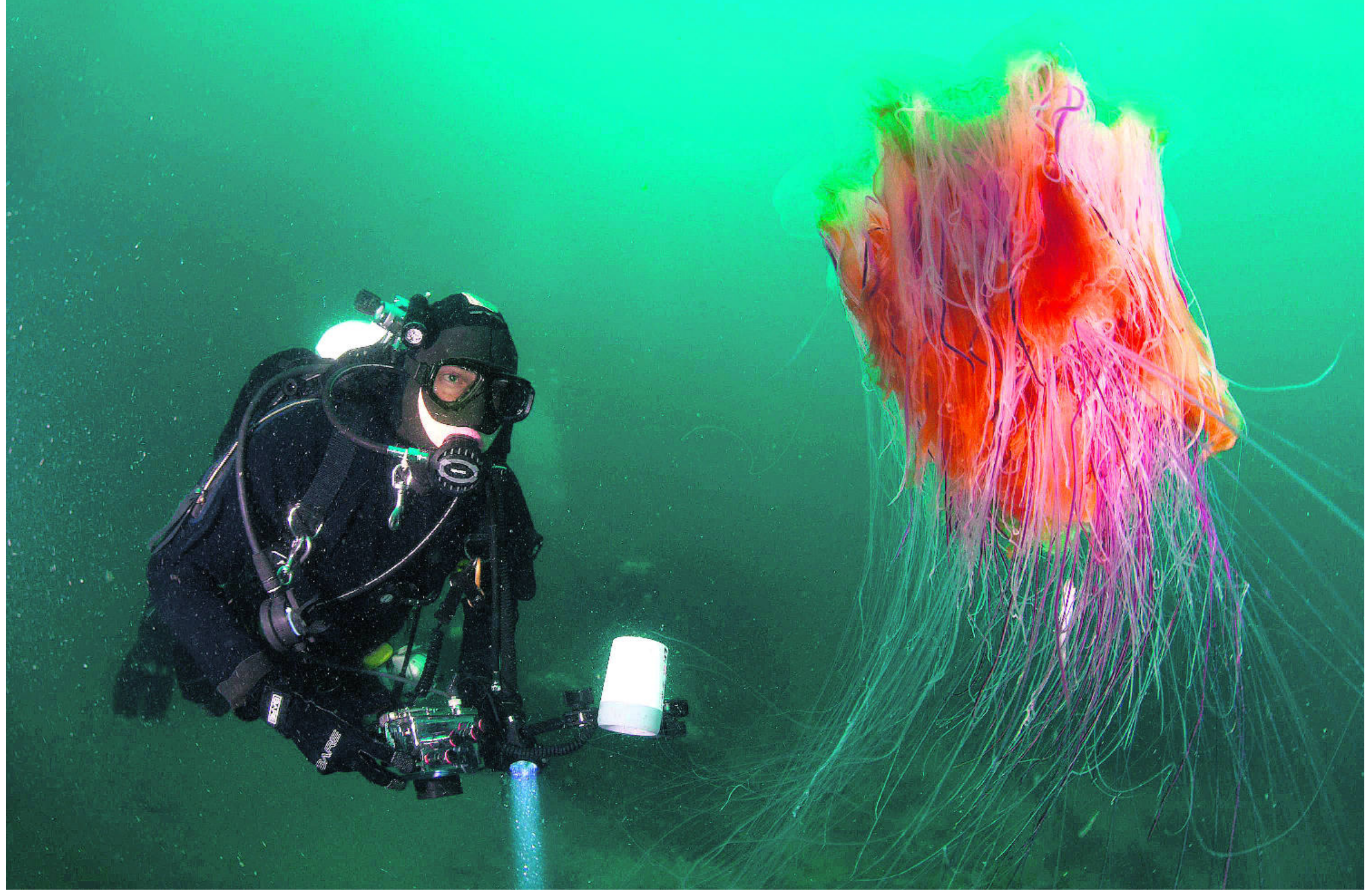

De breedkop harlekijnslak (Polycera faroensis).

Flabellina lineata, de witgestreepte waaierslak.

Bioloog Wouter Lengkeek bestudeert een haarkwal.

FOTO'S EXPEDITIE DOGGERSBANK

Soorten scoren op de Doggersbank

Net zo makkelijk als tijdens de trip van vorig jaar: Expeditie Doggersbank 2012 scoorde in een handvol duiken minstens tien nieuwe diersoorten in Nederlands water. Geen dwaalgasten, maar vaak hele families, compleet met eieren en jongen. De marien biologen aan boord van de Cdt. Fourcault weten het zeker: als ze volgend jaar nog een keer op pad gaan, vinden ze weer nieuwe dieren.

Het is een raar idee: Nederland heeft er een habitat bij. Eentje die er altijd al geweest is, maar waar niemand het bestaan van af wist. „Tot nu toe over het hoofd gezien”, zegt bioloog Arjan Gittenberger van Gimaris. De expeditie stuitte op een koud-water-leefgemeenschap die je eerder zou verwachten in Noorwegen. In het noordelijk deel van de Nederlandse Noordzee raast het van de dodemansduim, de enige koraalsoort van Nederland, die langs de kust bijna niet voorkomt. Het is extreem helder water: tot op grote diepte zijn er rood- en groenwieren te vinden die dichtbij huis - waar het water troebeler is - niet dieper dan een meter of zes voorkomen. Op de rijke kolonies hydroïdpoliepen barst het van de zeenaaktslakken, in felle kleuren. Verder zijn er grote velden met zeeanemonen te vinden en tal van andere anemonen. Het barst van het leven. De meeste mensen die de beelden zien, kunnen niet geloven dat dit Nederland is. Een habitat dus, waarvan het bestaan onbekend was. Dat klinkt anno 2012 vreemd, maar volgens Gittenberger is het verklaarbaar. Het is moeilijk en duur om onderzoek te doen op de Doggersbank, een ver afgelegen gebied op de Noordzee. Er gaat zelden een onderzoeksschip naar toe en als dat wel het geval is, zijn er meestal geen duikers aan boord: zo'n operatie met beroepsduikers is onbetaalbaar. Bij de reguliere onderzoeken worden met een grijper monsters van de zeebodem genomen. Maar op die manier blijft het dierenleven op het zogenoemde hard substraat onbekend. De wrakken die op de bodem van de Doggersbank liggen - ook een vorm van hard substraat - zijn terra incognita. Het rekensommetje is snel gemaakt: er zijn meer mensen de ruimte in geweest; op het Nederlandse deel van

Zeewolf (Anarhichas lupus).

Dodemansduim op een onbekend wrak.

de ondiepte wordt praktisch nooit gedoken. Tot in 2010 Duik de Noordzee schoon - een groep wrakduikers die zich steeds meer stoorden aan de grote hoeveelheden verspeeld vistuig op de wrakken in de Noordzee - besloot om eens een kijkje te nemen op de Doggersbank. Die eerste expeditie mislukte jammerlijk: het schip waarmee de ploeg onderweg was, kreeg pech tijdens een duik op het wrak van het Russisch Dok, ter hoogte van Den Helder. De Doggersbank was nog lang niet in zicht.

Zware zeegang

Sinds vorig jaar monstert de ploeg aan op een beter schip: de Cdt. Fourcault, een voormalig opleidingsvaar-

tuig van de Belgische marine. Voor duikers is het perfecte expeditie-schip: groot, stabiel en van alle gemakken voorzien. Maar denk niet dat het makkelijk is om ver op de Noordzee te duiken. Dat blijkt uit het logboek van Expeditie Doggersbank 2012, die afgelopen maandag ten einde kwam: van de 28 geplande duiken maken de duikers er slechts veertien. De expeditie gaat gebukt onder harde wind, zware zeegang en plotseling opkomende mist. Voor de vijf marien biologen aan boord is dat niet heel erg, blijkt al halverwege de expeditie. De koelkast die zij mogen gebruiken, puilt uit van de potjes en zakken met zeedieren. Ze lopen hopeloos achter met determineren en het verwerken van de monsters die ze tijdens hun duik-

40 soorten

Expeditie Doggersbank kwam terug in de haven van Scheveningen met een indrukwekkende lijst aan waarnemingen. De biologen telden minstens veertig soorten die zelden of niet eerder in Nederland zijn waargenomen. Van dat aantal zijn er minstens tien diersoorten waarvan nog niet eerder werd aangetoond dat ze zich op Nederlands grondgebied hebben gevestigd. Het gaat onder andere om de ijszeester, de paddenstoelkrab en de zeeaarbei, een kolonievormende zakpijp. Tijdens de duiken werden ook zeeduivels en een grote zeewolf waargenomen en op film vastgelegd, voor zover bekend voor het eerst in Nederland. Het biologisch onderzoek is nog niet afgerond.

Wrakken

De expeditie wordt gesteund door Bescherm een Wrak, een initiatief van vereniging Kust & Zee, Stichting De Noordzee, Sportvisserij Nederland en Duik de Noordzee schoon. De partijen vinden het belang van wrakken voor het leven in de Noordzee zo groot, dat ze een beschermde status bepleiten. De wrakken lijken belangrijk te zijn voor diersoorten die op hard substraat leven. Tweehonderd jaar geleden waren er in de Noordzee grote stukken bodem met bijvoorbeeld stenen of oestervelden. Daarvan is het meeste opgevoerd en verdwenen. De wrakken vormen een alternatief, maar er zijn ook bedreigingen: zelfs op de wrakken ver van de kust is verspeeld vistuig te vinden. De netten en lijnen blijven doornissen, waardoor veel dieren - kabeljauwen, kreeften en krabben - een langzame dood sterven. De supportduikers van Expeditie Doggersbank hebben in veertien duiken zeshonderd kilo visnetten van de wrakken gehaald. Een druppel op de gloeiende plaat.

ken mee naar boven hebben genomen. „We slaan een duik over”, zegt Gittenberger op dag 4. „Helaas, maar het moet”, zegt zijn collega Wouter Lengkeek (Bureau Waardenburg). Terwijl de rest van het team het water in springt - een paar onderwaterfotografen, een filmster en een flink aantal supportduikers die de duiken gebruiken om verspeeld vistuig van de wrakken te halen - vinden de biologen benedendeks aan een tafel bezaaid met petrischaaltjes, potjes en dikke stapels boeken. Tientallen kleine dieren worden onder de oculair bekeken. Ze gaan met een papertje met daarop een nummer, de wetenschappelijke naam en de vindplaats, in een zakje met alcohol; een snelle dood. Het gaat de biologen zeker niet

Een zeeduivel op de doggersbank.

alleen om het vinden van nieuwe soorten. Ze helpen Naturalis, het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit in Leiden, aan een uitbreiding van de collectie. Het rijksmuseum blijkt praktisch geen (recente) dieren uit de Noordzee in de collectie te hebben en heeft een boodschappenlijstje meegegeven: tachtig diersoorten, van elk vijf exemplaren. De oogst wordt ook gebruikt voor het DNA barcoding project, waar Naturalis sinds 2010 mee bezig is. Niet het zoeken van de dieren is het werk - de plekken waar de expeditie duikt, blijken enorm rijk te zijn - maar wat eraan komt, als iedereen weer aan dek staat. Soms komen de biologen er niet uit. „We proberen zo veel mogelijk werk aan boord te doen, maar ik weet nu al dat we het straks als we thuis zijn druk krijgen.” Het biologisch onderzoek is slechts één van de activiteiten aan boord. Er loopt ook een onderzoek naar de aanwezigheid van microplastics in het Noordzeewater en een onderzoek naar de nieuwste antibiotica. Microbioloog Reindert Nijland toont met zijn kweekjes aan, dat die ook ver op de Noordzee in ruime mate te vinden zijn.

Wrak 6172

Duikers Pim Jonker en Ivar Klerks zijn aan boord gegaan met als doel om zo veel mogelijk informatie te verzamelen over wrakken op de Doggersbank waarvan niemand de herkomst weet. Met name in het noordoosten van de ondiepte, een

hoek die bekend staat als Doggers Tail End, liggen objecten op het zand, die niet zijn geïdentificeerd. Die wrakken hebben slechts een nummer, geen naam. Terwijl de meeste supportduikers het water in gaan om netten los te snijden en in zakken te stoppen, zijn Jonker en Klerks vooral aan het meten en het schetsen: zoveel mogelijk kenmerken worden genoteerd. De Rijksdienst Cultureel Erfgoed is erg geïnteresseerd in hun bevindingen. Hun mooiste duik? Dat is die op het wrak met nummer 6172. Veertig meter lang, twee mastvoeten, een ketel en een karakteristieke ronde achtersteven, rechte in het zand. Ze dachten eerst aan een zeilschip tot ze in de documentatie die ze bij zich hadden, foto's zagen van de Engelse vissersvloot aan het begin van de twintigste eeuw. De Russen waren in die tijd in oorlog met de Japanners en dat leidde tot een incident op de Doggersbank. De Baltische vloot zette de aanval in op tachtig schepen die daar voeren, overtuigd dat ze met de vijand te maken had. Foutje, het waren de vissers. Slechts één trawler zonk: de Crane. „We zijn er natuurlijk nog niet helemaal uit”, zegt Pim Jonker. Maar ze hopen dat ze ze hebben. Ivar Klerks: „Als ik thuis ben, duik ik uitgebreid de stukken in.” Eigenlijk geldt dat voor iedereen aan boord van de Cdt. Fourcault. Bij terugkomst begint het werk pas eigenlijk echt.

ANNET VAN AARSEN